

Key words: tax and procurement policy, organization and control system of agricultural procurement, contingents of plant and animal products, procurement prices.

*Одержано редакцією 10.04.2018
Прийнято до публікації 02.06.2018*

УДК 94 (477) «1943/1950» 62/69

DOI: 10.31651/2076-5908-2018-2-91-100

О.О. Тітка

кандидат історичних наук, доцент
кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
e-mail: cherkassy_2013 @ ukr.net

ЖИТЛОВО-ПОБУТОВЕ СТАНОВИЩЕ ПРАЦІВНИКІВ МІСЦЕВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІДБУДОВИ (1943–1950 РР.)

У статті проаналізовано стан такої важливої складової повсякденної життєдіяльності працівників місцевої промисловості України в період післявоєнної відбудови, як забезпечення житлом. Показано збитки, завдані війною й окупацією житловому фонду працівників галузі, житлові проблеми і труднощі виробничників, зумовлені незадовільними житловими умовами, заходи здійснювані державними й відомчими структурами та зусилля самих працівників спрямовані на розв'язання житлової проблеми.

***Ключові слова:** житлова проблема, житловий фонд, умови проживання, заходи державних і відомчих структур щодо розв'язання житлової проблеми, індивідуальне будівництво.*

Постановка проблеми. Вирішення складних завдань відбудови у стислі терміни виробничих підприємств місцевої промисловості та її подальшого розвитку значною мірою залежало від забезпечення працівників належними матеріально-побутовими умовами, харчуванням, наявності можливостей для дозвілля і відпочинку. Від самого початку відбудовного процесу й до кінця 40-х років ці важливі складові повсякденної життєдіяльності людини не відповідали потребам переважної більшості робітників і службовців галузі. Зокрема однією з найскладніших була житлова проблема.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема, яка є предметом розгляду в запропонованій публікації, лише в останнє десятиліття стала об'єктом вивчення в рамках комплексного дослідження історії відбудови і функціонування місцевої промисловості України в 1943 – 1950 рр. [1]. Водночас її окремі аспекти ще залишаються малодослідженими, а отже й недостатньо висвітленими.

У статті автор ставить мету проаналізувати житлово-побутові умови повсякденної життєдіяльності працівників галузі, проблеми і труднощі, які мали місце в цій сфері, заходи, які вживалися органами влади та самими виробничниками для їх подолання.

Виклад основного матеріалу. За роки війни й окупації значна частина житлового фонду, яка належала системі Міністерства місцевої промисловості України, перебувала у власності працівників галузі та арендувалася ними у державних й комунальних структур, була повністю або частково зруйнована. Внаслідок цього тисячі працівників галузі та їхніх сімей залишилися без даху над головою й вимушені були (особливо в роки війни та перші повоєнні роки) мешкати в умовах підселення або в малоприспособованих приміщеннях: бараках, підвалах, землянках, сараях.

У найскрутнішому становищі перебували ті робітники і службовці місцевої промисловості, які проживали у відомчому житловому фонді. Міністерство не мало змоги здійснити повноцінну відбудову й ремонт житла через нестачу внутрішніх ресурсів: коштів, будівельних матеріалів, робочої сили. Частково відбудовні і ремонтні роботи проводилися силами самих працівників та членів їхніх сімей. Державні ж асигнування на ремонт і нове житлове будівництво були незначними й, до того ж, у 1943–1944 рр. навіть не виділялися. Лише в 1945 р. вперше на ремонт та будівництво відомчого житла Міністерству надали 1 млн 615 тис. крб., що становило 5,5% від загальної суми коштів державного асигнування на капітальне будівництво в галузі. Однак навіть цей невеликий за обсягами план освоєння капіталовкладень на житлове будівництво не був виконаний: було освоєно 1 млн 224 тис. крб., або 76,0% [2, 50–51; 3, 13]. У подальшому державні асигнування на житлове будівництво також були незначними. У 1946–1950 рр. із 218 млн крб. централізованих державних капіталовкладень, асигнованих Міністерству місцевої промисловості, для житлового будівництва призначалося лише 11 млн 013 тис. крб. [4, 44], тобто 5,05% від асигнованої суми.

У результаті проведеної роботи з відбудови та нового будівництва в житловій сфері стан із забезпеченням помешканнями працівників галузі на кінець 40-х рр. дещо поліпшився. У 1950 р. галузь мала відомчий житловий фонд площею 57,5 тис. кв. м, з якого 50 тис. кв. м знаходилося в містах і 7,5 тис. кв. м у сільській місцевості. При цьому 7629 тис. кв. м було збудовано в 1949–1950 рр. (дет. див. таб. 1) [4, 49 – 50].

Таблиця 1

**ОБ'ЄКТИ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА В СИСТЕМІ
МІСЦЕВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УРСР У 1949–1950 РР.**

№ п/п	Назва підприємства	Населений пункт	Вид будівництва	Площа у кв.м.
1949 р.				
1.	Завод ім. Дзержинського	м. Київ	гуртожиток	407 кв.м

2.	Завод «Металопосуд»	м. Київ	гуртожиток	278 кв.м
3.	Завод «КІС»	м. Кременчук	житловий будинок	358 кв.м
4.	Завод ім. Комінтерна	м. Синельниково	Житловий будинок	316 кв.м
5.	Обозобудівний завод	м. Київ	гуртожиток	504 кв.м
6.	Обозобудівний завод	м. Житомир	гуртожиток	54 кв.м
7.	Обозобудівний завод	м. Молочанськ	гуртожиток	366 кв.м
8.	Фарфоровий завод	м. Коростень	житловий будинок	458 кв.м
9.	Фарфоровий завод	м. Баранівка	житловий будинок	180 кв.м
10.	Фарфоровий завод	м. Городниця	житловий будинок	370 кв.м
11.	Фарфоровий завод	м. Олевськ	стандартний будинок	26 кв.м
12.	Торфорозробки	Волинська обл.	стандартний будинок	26 кв.м
13.	Музична фабрика	м. Чернігів	2 житлові будинки	590 кв.м
14.	Музична фабрика	м. Харків	житловий будинок	132 кв.м
15.	Завод ім. Кірова	м. Могилів-Подільський	житловий будинок	134 кв.м
16.	Завод «Ковкий чавун»	В.Хортиця	житловий будинок	452 кв.м
17.	Завод «Ударник»	м. Запоріжжя	гуртожиток	194 кв.м
1950 р.				
1.	Завод «КІС»	м. Кременчук	житловий буинок	400 кв.м
2.	Чавуно-ливарний завод	м. Хмельник	гуртожиток	290 кв.м
3.	Завод ім.Кірова	м. Стрий	житловий будинок	150 кв.м
4.	Фарфоровий завод	м. Баранівка	житловий будинок	281 кв.м
5.	Фаянсовий завод	м. Буди	стандартні будинки	742 кв.м
6.	Керамічний завод	м. Київ	стандартний будинок	113 кв.м
7.	Завод ім. Дзержинського	м. Київ	надбудова	288 кв.м
8.	Міністерства місцевої промисловості	м. Київ	житловий будинок	520 кв.м

На цій площі проживало 10 тис. робітників і службовців з сім'ями, тобто відомче житло мав лише кожний десятий працівник галузі [4, 49], а на одного працівника з сім'єю приходилося в середньому 5,75 кв. м житлової площі. А якщо взяти загальну кількість працівників галузі в 1950 р. (97 956 осіб), то на одного працівника припадало ледве 0,59 кв.м відомчої житлової площі.

Таким чином, навіть у кінці 40-х рр. існувала гостра потреба в житловому фонді на багатьох підприємствах, хоча вони на цей час помітно зміцніли у виробничому відношенні. Так, на Харківському заводі «Тракторозапчастина» за післявоєнні роки річна виробнича програма збільшилася з 800 тис. крб. до 50 млн крб., на промислове будівництво витрачено до 3 млн крб., кількість робітників збільшилася зі 180 до 538 осіб, а наявний житловий фонд (бараки) площею 609 кв.м з 1927 р. не тільки не збільшився, а навіть капітально не ремонтувався й перебував у занедбаному стані. Київська швейна фабрика міськмісцевпрому в 1945 р. мала річний виробничий план 92 тис.крб. і 40 робітників, а в 1950 р. їй довели річний виробничий план 24 млн крб., виконання якого покладалося на 312 робітників, з них 270 жінок. Капітальні вкладення у виробництво за 1948 – 1950 рр. становили 714 тис. крб., а гуртожиток для робітників фабрика збудувала лише в 1950 р., та й то на 8 чоловік, в якому не було

навіть кімнати гігієни жінки. І такі факти були непоодинокі. У Києві 672 робітники підприємств місцевої промисловості, головним чином одинокі жінки з дітьми, зовсім не були забезпечені житловою площею. Це зумовлювало велику плинність кадрів. За перше півріччя 1950 р. звільнилося 752 особи, а прийнято на роботу 813 осіб [4, 44–45].

У дещо кращому становищі з забезпеченням житлом перебували робітники і службовці, які мали приватні будинки й працювали на підприємствах місцевої промисловості, розміщених у невеликих містах, районних центрах, селищах та селах, зокрема тих, де житловий фонд зазнав менших руйнувань під час війни й окупації.

Умови проживання ускладнювалися тим, що в невеликих за площею, переважно однокімнатних квартирах, мешкали не лише сім'ї працівників галузі, а й їхні батьки, родичі. Часом кількість проживаючих сягала 5–10, а то й більше осіб. У міських багатоквартирних будинках у воєнні та перші повоєнні роки була відсутня вода, каналізація, централізоване опалення, освітлення здійснювалося каганцями або гасовими лампами. Великі проблеми супроводжували приготування їжі.

Надзвичайно важкими були житлово-побутові умови робітників, які проживали в гуртожитках, зокрема молодих робітників і спеціалістів, які після закінчення ремісничих училищ, шкіл ФЗН і технікумів були працевлаштовані на підприємствах галузі. Не всі вони одержували місця в гуртожитках, а на багатьох підприємствах гуртожитків взагалі не було. Ті ж, кому вдавалося поселитися в гуртожитках, які здебільшого перебували в занедбаному, а то й у антисанітарному стані й нерідко не мали нормального водопостачання, каналізації, освітлення та опалення, проживали в перенаселених кімнатах, в яких був відсутній твердий інвентар, спали на ліжках без матраців, подушок і постільної білизни. Наведемо лише один типовий приклад із багатьох подібних. У гуртожитку заводу «Стистнених газів» тресту «Укравтогенпрому» навіть у січні 1947 р. під час лютих морозів не було опалення, вікна мали одинарні рами, були відсутні матраци, а в приміщення заселили 30 осіб. Унаслідок цього з заводу звільнилося 70 робітників (усього на заводі працювало 120 осіб) [5, 30]. У гуртожитках поширювалися вошивість та короста, мали місце непоодинокі випадки пиятики, «дідівщини», крадіжок, побиття молодих робітників. Все це стало можливим через байдужість адміністрацій підприємств до умов проживання в гуртожитках, а трести зовсім не контролювали стан справ з побутовим забезпеченням робітників на підлеглих підприємствах. Та й самі мешканці гуртожитків не проявляли ініціативи щодо наведення в них хоча б елементарного порядку.

Одним із джерел вирішення житлової проблеми в галузі вважалося індивідуальне будівництво. До нього вдавалися в основному робітники і службовці підприємств обласного і районного підпорядкування, що проживали у невеликих містах та сільській місцевості, хоча

непоодинокими були випадки, коли забудовниками ставали й працівники галузевих підприємств у великих містах та індустріальних центрах.

Стимулювали індивідуальне житлове будівництво не лише відсутність житла, а й державна підтримка. Згідно з постановою РНК СРСР від 29 травня 1944 р. «Про заходи з відновлення індивідуального житлового фонду у звільнених районах і посилення індивідуального житлового будівництва у містах і робітничих селищах СРСР» індивідуальні забудовники могли брати позику на будівництво і відновлення житлових будинків у сумі до 10 тис. крб. з терміном погашення позики до 7 років [6, 205]. Однак виділені державою фонди на кредитування освоювалися не в повному обсязі. Так, із наданого на 1945 р. для працівників НКМП УРСР фонду кредитування у розмірі 600 тис. крб. станом на 1 жовтня було оформлено позик на суму 541,2 тис. крб. (90,2% до плану), а вибрано коштів – на суму 343,3 тис. крб. (57,2%) [7, 107].

Раднарком республіки та облвиконкоми спільно з лісовими державними відомствами зобов'язувалися надавати для потреб забудовників лісосічний фонд для заготівлі деревини, а інвалідам війни, сім'ям партизанів, військовослужбовцям, а також сім'ям загиблих партизанів і військовослужбовців відпускати її безкоштовно. Виконкоми місцевих Рад у визволених містах і робітничих селищах мали право відпускати індивідуальним забудовникам за пільговими цінами будівельні матеріали, одержані від розбирання зруйнованих будівель. Ті ж виконкоми зобов'язувалися розміри присадибних ділянок встановлювати з урахуванням господарських будівель та організації садово-городнього господарства, надавати забудовникам допомогу в організації колективної заготівлі ділової деревини та місцевих будівельних матеріалів, їх транспортуванні до місця будівництва й одержанні лісорубних інструментів.

Виконкоми міських, селищних Рад і директори підприємств зобов'язувалися збільшити виробництво будівельних матеріалів із відходів підприємств союзної і місцевої промисловості шляхом організації додаткових малих цехів, підсобних виробництв і створення нових підприємств з виробництва місцевих будівельних матеріалів, скобельних виробів, пічного литва, гвіздків тощо, виділяти за рахунок ринкових фондів і виробництва виробів широкого споживання скобельні вироби, пічне литво, гвіздки, покрівельні та інші матеріали для продажу індивідуальним забудовникам а також організувати їхнє технічне консультування.

Директори підприємств зобов'язувалися організувати постачання добре працюючих робітників-індивідуальних забудовників будівельними матеріалами, буддеталлями, напівфабрикатами, скобельними виробами, інструментом за собівартістю й надавати їм допомогу в транспортуванні будівельних матеріалів до місця будівництва, здійснювати систематичний

контроль за ходом індивідуального житлового будівництва і використанням забудовниками коштів, виділених на нього [6, 205–207].

Звісно, що чимало визначених постановою заходів мали декларативний характер і в тогочасних умовах не могли бути виконаними в повному обсязі. Але навіть часткова їх реалізація відіграла позитивну роль у справі розгортання індивідуального житлового будівництва. Керівники підприємств і виконкомів Рад депутатів трудящих, змушені виконувати директивні вказівки, вирішували широке коло питань щодо сприяння забудовникам. Важливою була роль житлово-побутових комісій профспілкових комітетів підприємств, які цікавилися потребами забудовників і порушували перед адміністрацією підприємств і органами влади питання про своєчасне виділення для них позик, земельних ділянок, будівельних матеріалів, уживали конкретних заходів для ліквідації причин, що затримували будівництво. Профспілкові комітети домагалися, щоб кредити на будівництво в першу чергу надавалися передовикам виробництва та сім'ям військовослужбовців Червоної армії, контролювали їх використання за призначенням та з максимальною ефективністю, стежили за правильністю розподілу будівельних матеріалів, адже порушень у цих питаннях допускалося чимало. Незрідка при розподілі фондів будівельних матеріалів керівники підприємств робітникам надавали незначні обсяги, а більшу частину забирали собі, а то й прямо привласнювали [7, 100].

Водночас варто наголосити, що будівництво житла індивідуальними забудовниками залишалося здебільшого їхньою особистою справою й потребувало від них великих фінансових, матеріальних і фізичних витрат. Для проведення будівельних робіт підприємства не надавали рядовим працівникам допомоги робочою силою й вони самостійно виконували більшу їх частину або залучали найманих робітників, яким платили за роботу більше, ніж це передбачалося державними розцінками. В той же час керівники для власного будівництва незрідка організовували спеціальні будівельні бригади, які оплачувалися за рахунок підприємства. Через невиконання в повному обсязі рішення уряду щодо сприяння населенню у будівництві індивідуального житла будівельними матеріалами забудовники змушені були власноруч заготовляти та виготовляти їх або купувати у торгівельній мережі чи у приватних осіб. Великі труднощі існували з придбанням деревини, особливо у безлісих регіонах. Місцеві Ради та підприємства у кращому випадку сприяли забудовникам виділенням лісу на пні, але ж доставка його транспортними засобами підприємств не забезпечувалася, то ж доводилося наймати приватних перевізників. Наприкінці війни в окремих містах УРСР з'являлися магазини, де торгували будівельними матеріалами на комерційних засадах. Так, уже на 1 січня 1945 р. у Києві, Харкові, Сталіно, Львові, Одесі, Дніпропетровську було відкрито 37 магазинів будівельних

матеріалів із 54 запланованих [9, 40]. У наступні роки мережа магазинів будматеріалів розширилася, але ж у переважній більшості невеликих міст, а тим більше у сільській місцевості, їх не було навіть у другій половині 40-х рр. Та й асортимент товарів у діючих магазинах був недостатній.

У післявоєнні роки в республіці активізувалася робота зі створення матеріальної бази для потреб будівництва. Уже в 1945 р. згідно з рішенням директивних органів здійснювалися заходи з уведення в дію відбудованих і щойно збудованих 1500 цегляних, 500 черепичних і 300 вапновипалювальних підприємств, котрі мали щорічно виробляти 150 млн шт. цегли, 25 млн шт. черепиці й 50 тис. т вапна. У зв'язку з гострою нестачею пічного литва та залізо-скобельних виробів вживалися термінові заходи щодо їх виробництва. Так, на підприємствах союзного підпорядкування, розташованих на території республіки, у другому півріччі 1945 р. їх планувалося виробити 1330 т і 1763 тис. шт., а на підприємствах Наркомату місцевої промисловості, Укооппромади й Укоопінради лише в третьому кварталі року – 650 т пічного литва й на 700 тис. скобельних виробів [10, 20, 24; 11, 370]. У роки четвертої п'ятирічки кількість підприємств і виробництв з виготовлення будівельних матеріалів щорічно збільшувалася, а обсяги виробленої ними продукції зросли в багато разів. Але оскільки переважна більшість цієї продукції йшла на потреби відбудови та розвитку державних підприємств, сільського господарства та закладів соціальної інфраструктури, то для пересічного забудовника придбання необхідних для житлового будівництва матеріалів залишалася складною проблемою.

І хоча зазначені негаразди і труднощі негативно позначалися на обсягах і темпах індивідуального житлового будівництва, позитивним результатом слід вважати те, що за рахунок індивідуального будівництва декілька тисяч сімей працівників галузі вирішили житлову проблему.

Ведучи мову про індивідуальне житлове будівництво, необхідно звернути увагу на те, що в багатьох випадках збудоване житло мало низьку якість: примітивне планування, низькі стелі, глиняні або земляні долівки. Для спорудження стін у різних регіонах використовувалися наявні там місцеві матеріали: деревина, цегла, камінь, ракушняк, очерет, солома, глина. Будівлі були переважно без фундаменту, з невеликими вікнами, дах покривався в основному черепицею або очеретом, а то й соломою, й дуже рідко – бляхою.

Одним із джерел вирішення житлової проблеми в галузі могло стати будівництво нових гуртожитків. Однак упродовж 1943–1945 рр. та перших повоєнних років на нього не виділялося коштів. І лише в 1949–1950 рр. за рахунок централізованого державного асигнування було збудовано 7 заводських гуртожитків з житловою площею лише 2093 кв. м [4, 49–50], що не могло покрити навіть мінімальні потреби.

Висновки. Зазначене вище дозволяє констатувати, що внаслідок руйнації в період війни житлового фонду значна частина працівників місцевої промисловості України після окупації та в перші повоєнні роки змушені були мешкати в незадовільних житлових умовах. Вживані державними й відомчими органами та самими виробничниками заходи щодо розв'язання житлової проблеми через недостатнє державне фінансування, відсутність необхідних будівельних матеріалів та робочої сили дозволили вирішити її до кінця 40-х років лише частково й переважна більшість робітників і службовців галузі не мали нормальних житлово-побутових умов. Це, разом з іншими негараздами в справі матеріально-побутового забезпечення повсякденного життя виробничників, негативно позначалося на темпах та якості відбудови та функціонування підприємств місцевої промисловості.

Список використаної літератури:

1. Тітіка О. О. Відбудова і функціонування місцевої промисловості України в 1943 – 1950 рр. : історичний аспект / О. О. Тітіка. – Дис. ...канд. іст. наук. – Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2014. – 247 с.
2. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 76. – Спр.152.
3. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 76. – Спр. 210.
4. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 30. – Спр. 2120.
5. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. Р-4990. – Оп. 1. – Спр. 108.
6. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам 1917 – 1967 гг. : сб. док. за 50 лет : в 5 т. – Т. 3: 1941 – 1952 гг. / сост. : К. У. Черненко, М. С. Смиртюков. – М. : Политиздат, 1968.
7. ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 2652.
8. Хойнацька Л. М. Відновлення машинобудівної індустрії України та його соціальні наслідки (1943 – 1950 рр.) / Л. М. Хойнацька. – К. : НАН України. Ін-т історії України, 2003.
9. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1883.
10. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1847.
11. Перехрест О. Г. Українське село в 1941 – 1945 рр. : економічне і соціальне становище : монографія / О. Г. Перехрест; НАН України, Ін-т історії України. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011.

References:

1. Titika O.O. (2014). *The reconstruction and functioning of the local industry of Ukraine between 1943 and 1950: historical aspect / dis ...* Cand. Sc. (History). Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy. (in Ukr.)
2. Central State Archive of Public Associations of Ukraine (further – CSAPA of Ukraine), F. 1, L. 76, C.152.
3. CSAPA of Ukraine, F. 1, L. 76, C. 210.
4. CSAPA of Ukraine, F. 1, L. 30, C. 2120.
5. Central State Archive of the Supreme Power and Administration of Ukraine (further – CSASPA of Ukraine), F.R-4990, L. 1, C. 108.

6. Decisions of the party and government on economic issues of 1917–1967: Collection of documents for 50 years: 5 t. – Т. 3: 1941–1952/ Author.: K.U. Chernenko, M. S. Smirtyukov. – М.: Politizdat, 1968.
7. CSASPA of Ukraine, F.R-2, L. 7, C. 2652.
8. Hoynatska L.M. (2003). *Restoration of the machine-building industry of Ukraine and its social consequences (1943–1950)*. К.: NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine. (in Ukr.)
9. CSAPA of Ukraine, F. 1, L. 23, C. 1883.
10. CSAPA of Ukraine, F. 1, L. 23, C. 1847.
11. Perekhrest O.G. (2011) *The Ukrainian village between 1941 and 1945: economic and social situation: monograph*. Cherkasy: B. Khmelnytsky National University of Cherkasy. (in Ukr.)

O. Titika

HOUSING AND LIVING CONDITIONS OF LOCAL INDUSTRY WORKERS IN UKRAINE DURING THE RECONSTRUCTION PERIOD (1943–1950)

The article is devoted to the analysis of the state of affairs in the post-occupation period of the war and the first post-war years in such an important component of everyday life of the local industry workers of Ukraine as residential and domestic. The losses incurred by the war and occupation of the housing stock of the workers of the industry, housing problems and difficulties of the producers and their families are shown. The analysis and assessment of measures taken by state and departmental structures to solve the housing problem are summed up. It is noted that the Ministry of Local Government did not have the opportunity to carry out a complete rehabilitation and repair of departmental housing due to lack of internal resources: funds, construction materials, labor force.

State allocations for repair and new housing construction were insignificant and, moreover, in 1943–1944 they were not even given. Only at the end of the 1940's the situation with the provision of department housing of the industry somewhat improved, however, only one in ten employees of the industry had a department housing. Housing and living conditions of workers living in dormitories were extremely heavy. Considerable attention is paid to the analysis of the situation with provision of housing for workers and employees of the industry, who had private homes and worked at local enterprises, located in small towns, district centers and villages. The measures for the development of individual construction by the efforts of the workers of the industry, positive and negative results of this process are considered.

The conclusions state that due to the reasons of objective and subjective nature, the problem of providing housing to workers of local industry in Ukraine by the end of the 40's was solved only partially and the vast majority of workers and employees of the industry did not have normal living conditions. This, together with other problems in the material and everyday life of the producers, negatively affected the pace and quality of the rebuilding and operation of local industry enterprises.

Key words: housing problem, housing fund, living conditions, measures of state and departmental structures for solving the housing problem, individual construction.

*Одержано редакцією 10.04.2018
Прийнято до публікації 02.06.2018*